

SADRŽAJ

PRILOZI PRIREĐIVAČA ZE' EVA ROZENKRANCA

Predgovor	9
Zahvalnost	13
Putni dnevnic i Alberta Ajnštajna	17

Albert Ajnštajn

PUTNI DNEVNICI: JAPAN, PALESTINA, ŠPANIJA

6. oktobar 1922 – 12. mart 1923.	113
---------------------------------------	-----

DODATNI TEKSTOVI

1. Od Sanehika Jamamota	225
2. Izveštaj o razgovoru s profesorom Ajnštajnom na dan njegovog odlaska u Japan, 29. septembra 1922.	226
3. Govor na prijemu u Singapuru	226
4. „Razgovor o mojim utiscima o Japanu“	228
5. Sanehiku Jamamotu	233
6. Hansu Albertu i Eduardu Ajnštajnu	234
7. Vilhelmu Solfu	235
8. Džunu Išivari	236
9. Bansuiju Cučiju (Doju)	236
10. Eičiju Cučiju (Doju)	238
11. Joši Jamamoto	238
12. Govor na jevrejskom prijemu u Šangaju	239
13. Svanteu Arhenijusu	239

14. Nilsu Boru	241
15. Za Nipon Puroretaria Domei	241
16. Arturu Rupinu	243
17. „Profesor Ajnštajn o svojim utiscima o Palestini“	244
HRONOLOGIJA PUTOVANJA	255
SKRAĆENICE	266
REFERENCE	269
SPISAK ILUSTRACIJA	281
REGISTAR	285

Predgovor

Odrastao sam na samo pet minuta od plaže u uvali predgrađa Sveta Kilda, u Melburnu, u Australiji. Bile su to šezdesete i rane sedamdesete; Sveta Kilda bila je tad još pomalo pohabana – u međuvremenu je delimično ulickana. Jevrejske izbeglice iz Evrope skupljale bi se duž ulice Oukland, i razgovarale na jezicima koje nisam mogao razumeti. Moj deda s mamine strane, Jevrejin anglo-danskog porekla – koji je i sam emigrirao u Australiju posle Prvog svetskog rata – zvao bi te friškije migrante „dodoši“, što je posrpan naziv za izbeglice.

Moj otac, Bečlija, voleo je da me vodi na jednosatne nedeljne šetnje od tri milje, duž promenade Bekonsfild, kao i u Pristanišnu stanicu melburnske luke, da bih posmatrao preookeanske brodove koji su tamo uplovljavali. Uvek ga je privlačilo more. Rođen u kontinentalnom Beču, pobegao je u Šangaj krajem 1938. i živio tamo deset godina, uključujući skoro četiri godine pod japanskom okupacijom u jevrejskom getu, pod užasavajućim okolnostima. Na kraju Drugog svetskog rata, brzo se sprijateljio s američkim mornarima koji su boravili tamo. Posvećeni cionista, godine 1948, drugim brodom koji je napustio Šangaj otplovio je za novoformiranu državu Izrael zajedno s jevrejskim izbeglicama. Ali ta zemlja nije dugo zadržala mog oca (oličenje „lutajućeg Jevrejina“). Vratio se u Beč 1950, uglavnom zbog nostalgije. Šest godina kasnije, opet je plovio morima – ovog puta otišao je u Australiju i tamo započeo nov život, taman na vreme da prisustvuje Olimpijadi u Melbrunu. Nekoliko godina kasnije upoznaje moju

majku, rođenu Melburšanku. Međutim, njegova se žudnja za putovanjima nastavila, i kad sam napunio skoro jedanaest godina, vratili smo se u Pristanišnu stanicu, ovaj put kao putnici.

Četvonedeljno putovanje na italijanskom brodu vratilo je emigranta krojača i njegovu porodicu u Evropu, preko Rta dobre nade (Suecki kanal bio je još pod blokadom, kao posledica Šestodnevnog rata). Meni je život na prekookeanskom brodu bio pomalo dosadan; bio sam prestar za „igraonicu“, a premlad za omladinske aktivnosti. Ali prijateljio sam se s dobrim ljudima na brodu, pa mi je vreme brže prošlo. Među najživopisnijim sećanjima s tog putovanja bile su česte objave u *Brodskom glasniku* da pomerimo časovnike pola sata unazad – dok smo špartali Zemljinom kuglom i menjali vremeske zone – kao i brojne prilike kad sam se uvlačio u mali brodski bioskop kako bih gledao japanski naučnofantastični film *Zelena sluz*. Voleo sam taj film toliko da sam prisustvovao i engleskim i italijanskim projekcijama.

U naredne tri godine usledila su još dva prekomorska putovanja, pošto je mom ocu bilo teško da odluči gde bi živeo. Nisu to bili baš najstabilniji životni izbori za njegovog sina pubertetliju, ali odrastanje u dve zemlje, u Australiji i Austriji, pokazalo se kao dobar način da se nauče jezici i prihvati kosmopolitski način razmišljanja. Odrastati kao Jevrejin u Beču sedamdesetih svakako je podrazumevalo neke izazove – između ostalog, trebalo se nositi s povremenim antisemitskim komentarima razrednog starešine u lokalnoj gimnaziji. Jedna od njegovih omiljenih dosetki bila je pominjanje *Affenturkei*, „majmunske Turske“. Tad nisam znao da je to bio antisemitski komentar, pored toga što je na razne druge načine bio i rasistički. Ksenofobična „šala“ u Beču u vreme kad je Orijent počinjao odmah tu istočno od Dunavskog kanala, gde je, pre Holokausta, živela većina Jevreja, uključujući i mog oca. Međutim, to je bio dom i drugih etničkih grupa s Istoka, iz bivšeg Austrougarskog carstva, uglavnom Čeha i Slovaka. U Beču

sedamdestih godina, taj kraj i dalje je bio kuća jevrejske manjine, ali i mnogih došljaka iz Jugoslavije i Turske.

Iako su mi duge šetnje do melburnske luke predstavljale zadovoljstvo, u svojim zrelim godinama podsvesno sam birao da živim u kontinentalnim gradovima. Iz Beča sam se preselio u Jerusalem, pa s vremenom u Pasadenu, u Kaliforniji – iz oba grada stizalo se za oko sat vremena do najbliže plaže.

Van konkurencije, dnevnicu putovanja Alberta Ajnštajna najdraži su mi od svih njegovih spisa. Uvek sam uživao u njegovom osobenom stilu, britkim dosetkama o osobama koje je susretao i živopisnim opisima gungule u lukama što ih je posećivao. Tek sam kasnije počeo primećivati problematičnije beleške u njegovim dnevnicima, u kojima je povremeno iznosio jasno ksenofobične komentare o pojedinim narodima koje je susretao. I pitao sam se: kako je moguće da je ova ikona humanizma istovremeno i autor takvih zapisa?

Odgovor na ovo pitanje čini se veoma relevantnim u današnjem svetu, u kom mržnja prema *Drugome* buja na toliko mesta po planeti. I, evo, opet osiromašene izbeglice, zgurane na bušnim brodovima, očajnički pokušavaju da pobegnu od progona i nasilja, ponekad se utapajući; a zatim – ako i prežive – bivaju zatočeni u neljudskim uslovima u izbegličkim kampovima. Ponovo se roditelji unezvereno trude da pošalju svoju decu na sigurno, da bi ona potom trpela potresna i opasna putovanja. Nanovo se krivica za lokalne društvene probleme svaljuje na strance, dižu se betonski zidovi, bodljikave žice, gaje se predrasude... a sve da bi se sprečio njihov ulazak na određenu teritoriju.

U takvoj stvarnosti, posebno je važno istražiti kako je moguće da je čak i istaknuti zagovornik humanitarizma gajio predrasude i stereotipe o pripadnicima drugih nacija. Visoki komesar za izbeglice Ujedinjenih nacija prikazao je u jednom trenutku plakat s Ajnštajnovim likom i dovtljivim sloganom: „Kofer stvari nije

jedino što izbeglica donosi u zemlju domaćina. I Ajnštajn je bio izbeglica.“ Izgleda da je i Ajnštajn ponekad teško uspevao da prepozna sebe u *Drugome*.

Pasadena, Kalifornija, oktobar 2017.